

Prolog

1361: Flykten

Joar Pavaldsons liv hade aldrig varit likt någon annans. Om det berodde på att han var en passionerad man eller om han helt enkelt inte var tillräckligt försiktig, det skulle hans vänner aldrig bli överens om. Men de som både kände honom väl och visste att det var han som filat till den där nyckeln som gjorde det möjligt för fursten att fly den där gången 1361, de var inte överraskade. För Joars liv var alltid sådär dramatiskt. Segrar och nederlag hade alltid avlöste varandra. Skulle fortsätta avlösa varandra. Joars liv var helt enkelt en lång kedja av oförutsägbara händelser i vännernas ögon. Fast så såg Joar det naturligtvis aldrig själv.

Försiktigt, ner med handtaget. Olåst, precis som Joar lovat. Lyssnar på helpänn, inte ett ljud. Smyger upp dörren. Snabbt runt hörnet, bort till den lilla kammaren. Mörkret komma rusande när dörren glider igen. Hatar mörker! Men här i kolsvart mörker måste jag vänta. Tills vaktavlösningen gått förbi.

Nästa del i flykten är den farligaste. Kestutis tvingar sig att andas lugnt, men kan inte helt skjuta bort tanken på att han kanske blivit lurad. Är det för att vinna mitt förtroende som gotlänningen placerats hos mig som min tjänare? Är planen den att jag skall dödas under flykttförsök? I så fall har jag bara en kort stund kvar att leva. En mycket kort stund...

Nej, så kan det bara inte vara. Min stapplande gång måste ha lurat alla. Ingen kan tro annat än att jag är en gamling som måste gå med käpp. Inte heller Winrich von Kniprode, Tyska ordens högmästare. Men käpp behöver jag minsann inte, för trots att jag fyllt 65 är min kropp varken gammal eller orkeslös.

Kestutis lyssnar spánt på alla ljud som tränger genom de tjocka väggarna. Måste vänta en bra stund där i den mörka lilla kammaren. Försöka slumra till en stund? Nej, han är klarvaken.

Flykten hade han och Joar förberett noga. Sin styrka hade han tränat upp genom att klättra i skorstenspipan i ett oeldat rum intill sitt eget. Hela vägen upp till järngallret som hindrade honom från att klättra vidare ut på taket. Han hade klättrat så ofta att det gett honom trasiga och sotiga händer som han tvingats dölja i tunna handskar. Ingen trodde något annat än att han Kestutis, regerande furste av Litauen, bara var en orkeslös gamling som inte behövde bevakas så noga. Särskilt som han satt inlåst i ett rum högst uppe i högborgen i den väldiga borgen Marienburg, men så fel de hade.

Winrich hade behandlat honom väl, det måste erkännas. Han bodde som den storfurste han var. Och de två hade faktiskt haft en del intressanta samtal över goda måltider. Även om samtalen hela tiden kretsat kring högmästarens hopp om att han skulle avsvärja sig sin urgamla tro och låta omvända sig till kristendomen. Kestutis suckade vid tanken. Han kunde inte sitta still utan började vandra runt i sin ombonade kammare.

Algirdas, hans bror, hade kommit undan då när de blev överraskade på återtåget. Vad gjorde Algirdas nu? Litauen hade blivit stort och mäktigt under deras styre. Ett rike de styrde över tillsammans. Kestutis styrde från Vilnius och Algirdas höll på att sätta sig fast i Kiev. De styrde över ett allt väldigare rike, erövrade och försvarade i strider inte bara mot stormästaren och Tyska orden, utan även mot svenske kung Magnus och mot moskoviterna. Och mot Janibek, Gyllene hordens mäktiga khan, han som stött Moskva mot Litauen och deras allierade, det kristna Polen. Men den striden hade slutat med att tartarerna blivit så försvagade att de pressades mot öster av Algirdas. Litauen var snart så stort att det sträckte sig från

Östersjön och ända ner till Svarta havet. Nordöstra gränsen låg bara några mil från Moskva. Kestutis slog förtvivlat näven i väggen. Han måste hem! Måste fly. Måste hjälpa sin bror att säkra de väldiga erövringar de gjorde tillsammans. Den flyktplan som han och Joar tänkt ut måste bara fungera. Den plan de just satt i verket. Varför kom aldrig vaktavlösningen?

Så märkligt att högmästaren Winrich von Kniprode inte förstod hans och broderns svåra balansgång. De styrde över ett väldigt rike där det var skick och bruk att alla fritt kunde utöva sin religion. Oavsett om de trodde på åskans och eldens gud Perkunas som han själv, eller på någon av de många andra gudarna och gudinnorna, eller på andarna i floder, sjöar och träd. Eller om de var ortodoxt kristna, judar eller muslimer. Hur skulle de kunna styra över detta väldiga rike, om de lät omvända sig till en tro som ansåg sig rätt att slå ihjäl alla som inte hade "den enda rätta tron"? I ett rike där de flesta trodde på mer än en gud? Nej, gjorde de det skulle deras väldiga rike falla i bitar. Dessutom hade hans egen älskade hustru Biruté varit en av de prästinnor som vaktat den heliga elden innan hon blev hans hustru. Hon skulle aldrig överge eldens och åskans gud, så hur skulle då han kunna det?

Märkligt var det att Winrich låtit sig luras när Kestutis låtsats överväga att låta döpas sig. Visst var det så att flera av hans och Algirdas bröder och söner låtit döpa sig till den ortodoxa tron. Men det var en helt annan sak, för bröderna och sönerna var inte storfurstar utan bara lydfurstar till honom och Algirdas. För dem hade det varit både klokt och nödvändigt att låta döpa sig, då när de blev furstar i furstendömen där de flesta var ortodoxt kristna. Både klokt och nödvändigt hade det även för hans syster, då när hon lät döpa sig katolskt vid sitt bröllop i Polen. Men allt detta hindrade varken henne eller hennes ortodoxt döpta bröder och brorsöner att fortsätta vörda eldens gud.

Äntligen! Kommandorop, taktfasta steg hörs lång borta. Snart kommer vaktavlösning förbi och då är det äntligen dags. Går allt som det ska kan han korsa borggården just som borgen börjar vakna till liv efter morgonbönen. Har han bara kommit bort från högborgens övervåning och fått på sig den vita ordensskappan, då är risken liten att någon känner igen honom. Då kan han smälta in och bli till en av många yrvakna skäggiga män klädda på samma sätt.

Han fryser. Bestämmer sig för att våga stampa lite för att bli varm, men försiktigt så det inte hörs. Och så han inte råkar välta något där i det kolsvarta vidriga mörkret.

Kan han lita på sin gotländske tjänare? Ja, det kan han för Joar hade förändrats mycket, efter att ha deltagit i en räd in på polskt område. Joar hade trots sin ungdom ett gott rykte som man av vapen. Men den stridserfarenheten hade han inte haft stor nytta av där i Polen, för det var inte stridsmän han beordrats dräpa. Men det var inte det att ordensriddarna hade förstört byar, odlingar och kyrkor som upprört Joar. Det var inte heller det att ordensriddarna utfört tortyr, avrättat fångar, massakrerat oskyldiga civila och klätt kvinnor nakna och skändat dem som upprört, för så gjorde alla. Plundringståg var det enda sättet att försvaga fienden, helt enkelt för att borgarnas kärntorn var näst intill ointagliga. Det var under en sådan plundringsräd djupt in i Tyska ordens områden som hans själv, Kestutis, blivit tillfångatagen.

Det hade tagit veckor av försiktiga frågor innan Kestutis insett vad det var som skakat om Joar. Det var därför att Joar beordrats delta i tortyr, misshandel och avrättning på katolska präster, munkar och nunnor, i den rätta trons namn. Det var det som blivit för mycket för gotlänningen. Han som bara några månader tidigare kommit till Marienburg med en dröm om att få gå från enkel man av vapen till att bli upptagen som ordensriddare och få frälsa världen från otrogna hedningar.

Men den drömmen hade krossats brutalt, särskilt efter att ha beordrats delta i illdåden inne i ett brinnande polskt nunnekloster.

Fast det var inte bara detta som gjorde att han trodde sig kunna lita på gotlänningen. Visst hade Joar lyssnat noga när han fått höra att han skulle få evig förlåtelse för det han gjort där i klostret av biskop Johannes av Dorpat, om han hjälpte till med flykten. Och visst hade just detta löfte haft en lugnande inverkat på hans plågade kristna själ.

Men det var nästa oemotståndliga erbjudande som gjorde att han kunde lita på Joar. Kestutis hade erbjudit Joar att välja mellan två belöningar. Att antingen gå i den livländske biskopens tjänst som stridsman och få evig avlat för de synder han begått där i nunneklostret, eller bli köpman med borgerskap i Dorpat. Valde han att bli köpman skulle en belöning ligga och vänta på honom i Dorpats grannstad Pskov, den stad där hans brorson, storfurste Algirdas äldste son Andrei, var prins. Belöningen, ett privilegiebrev, skulle ligga och vänta hos borgmästaren Ontsfifor. Ett brev som skulle ge Joar rätt att nästintill tullfritt frakta varor från Novgorod till Pskov, för att därifrån fritt föra varorna vidare från Pskov över sjön Peipus och till Dorpat. Av posadnik Ontsfifor i Pskov skulle han även få femtio marker i rent silver. Tillräckligt med silver för att ge honom en god start i sitt nya liv som handelsman.

Ännu ett privilegiebrev skulle ligga och vänta hos biskop Johannes Viffhusen i Dorpat. Ett brev som skulle ge gotlänningen borgerskap i den livländska staden Dorpat och bekräfta hans rätt att föra varorna vidare på floderna från Dorpat, till Visby.

Det hade inte tagit lång stund innan Joar gjort sitt val, och det med lysande ögon. Han skulle bli köpman i Dorpat. Nej, Kestutis skulle inte bli förråd.

Vaktavlösningen dröjer. Kylan tränger på. Måste bli varm. Börjar trampa runt försiktigt igen. Stöter till något som faller med ett brak. Stannar till. Vad stötte han på där i becksvarta mörkret? Någon som hörde? Lyssnar andlöst, inte ett ljud. Jo, ett avlägset taktfast tramp. Vaktpatrullen, äntligen. Stegen kommer närmare, passerar. Försiktigt upp med dörren. Bländas av facklan på väggen. Nu gäller det, måste hinna innan klockan kallar till morgonbön. Smyger försiktigt. Bakom några dörrar anas nymornat folk. Här och där hörs ett svagt mumlande, skrapljud. En och annan behöver säkert gå till latrinerna. Möter han någon nu, då...

Runt två krökar, stannar, fotsteg en bit bort. På väg hitåt? Känner försiktigt på en dörr, någon harklar sig. Släpper sakta upp handtaget igen. Stegen blir svagare, försvinner. Stå still nu. Tyst. Sakta vidare. Upp för en trappa, runt ett hörne. Går han rätt? Jo. Röster och ljud bakom nästan varje dörr, ingen kliver ut. Smyger tyst förbi.

Till sist dörren. Den där dörren som bara inte får vara låst. Inte just idag. Handen darrar när han griper tag i handtaget. Den är öppen...

Stänger dörren försiktigt bakom sig, andades ut. Står still en lång stund och bara samlar sig. Joar hade gjort det han lovat.

Nu till skorstenshålet, andas ut, ser upp. Precis så brett som Joar lovad. Lagom stort att klättra upp genom. Men viktigast av allt, inget hindrande järngaller på vägen upp.

Upp nu, klättra vidare. Sot, i munnen. Spottar, halkar till. Svårt att andas. Lugn, vila lite. Benen värker. Upp nu, upp. Svårt komma igång efter vilan. Ta tag, häv dig upp. Såja, en bit till. Aj en nagel lossnar. Vila, lugn. Spotta, vila. Benen lyder inte. Hur långt är det kvar? Gryningsljus! Måste dit, till ljuset. Där uppe. Orka nu. Lyd nu ben. Lyd. Igång igen. En bit till...

Ute på högborgens tak spottar och fräser Kestutis ut mängder av sot. Han sitter kvar en stund. Inte bara för att hans värkande muskler tvingar honom, utan också av häpnad över den vackra utsikten. Ett litet skepp glider sakta ner för floden mot Östersjön en bit bort. Kanske på väg till Dansig vid flodmynningen, eller till Visby

mot norr. Risken för att synas nerifrån får honom snart att klättra vidare, ut på det brant sluttande taket, bort mot ett tornfönster. Om Joar förrått honom, då är det där borta han kommer bli nedhuggen.

När han letat sig fram till det som varit hans mål, väktargången, ser han sig om. Jo där ligger den långa vita kappan med ordenskorset och väntar. Undangömd i just den skjutglugg Joar lovat lägga den. Han tar på sig kappan, drar upp huven. Nu ser han ut precis som flera tusen andra där på borgen. Han går lugnt och sakta ner genom trappor och gångar, ner mot nedre borgens borggård.

Han får stå och vänta en stund bakom en pelare. Tills klockan klingar som samlar till morgonbön. Nu gäller det att ta det lugnt tills bönestunden är över. Måste vänta, bara han hinner före högmästaren.

När han hör slamret av öppnade dörrar från kyrkan går han med låtsat trötta steg över borggården. Steg som får de som ser på att tro att det är deras gamle vördade högmästare som går där som vanligt, på väg till sin dagliga morgonritt. Och där står hästen och väntar, precis som den gör varje morgon. Högmästarens häst, klar att användas till Winrichs morgonritt mellan morgonbön och frukost.

Kestutis går fram, kliver upp utan att bli hindrad. Rider i lätt trav ut genom port efter port med borgvakten stående i givakt. Kestutis får anstränga sig för att inte skratta högt. Joar är värd sin belöning.

Han tar landsvägen söderut. Efter en stund går han över i mjuk galopp. Ingen kan hinna ikapp honom nu. Inte när han rider på borgens bästa häst.

Bäst gömma undan den ovanliga hästen snart och ta av ordenskappan. Sedan är det bara några dagars vandring rakt söderut till friheten. Bara femton mil att gå, knappast mer. Han bär enkelt folks kläder. Ingen kommer tro annat än att han är ännu en pilgrim på vandring, eller en bonde på väg till marknaden. Om bara några dagar kommer han att få träffa sin syster Damilla igen, hon som är hertiginna i Plock en bit utanför Warszawa. Snart så är han hemma igen hos sin älskade Biruté, eldens prästinna. Kestutis njuter av ritten och låter hästen sträcka ut i snabb galopp...